

LLIBRES

EL PERIODISME I L'EXISTÈNCIA DEL MÓN

La ciencia a través del periodismo

CARLOS ELÍAS

Nivola, libros y ediciones, SL, Tres Cantos, 2003. 285 pàgines.

Carlos Elías és llicenciat en Ciències de la Informació i en Ciències Químiques per la Universitat de la Laguna, on es va doctorar amb premi extraordinari. Va ser becari de periodisme científic del CSIC, va col·laborar als periòdics *Abc* i *Canarias 7* i va treballar com a redactor de política i local a l'agència Efe. Des de l'any 2000 fins el 2002 es va encarregar de la part d'informació científica al periòdic *El Mundo*, i és d'aquests articles que se n'ha fet una selecció i s'ha elaborat aquest llibre.

Carlos Elías és professor de secundària –de física i química– en excedència, i actualment és professor titular de Periodisme Especialitzat a la Universidad Carlos III de Madrid. Aquest llibre naix, per tant, amb la intenció que els alumnes de secundària siguin capaços d'emocionar-se llegint un article periodístic, acostant-los així a la lectura de la premsa i a l'aprenentatge d'alguna cosa sobre les innovacions científiques.

Cada capítol tracta un tema concret, com l'univers, l'espai, la biosfera, la biologia molecular, la naturalesa i el medi ambient o la terra, entre altres. També inclou uns capítols sobre tecnologia i sobre instal·lacions científiques. Gràcies al periodisme científic molta gent sap dels últims avenços de la ciència i la tecnologia i pot accedir-hi amb un llenguatge senzill, sense la necessitat de conèixer els tecnicismes propis de les diverses disciplines. Encara que no ofereix una informació massa extensa, les explicacions científiques resulten suficients i la gamma de temes és prou diversa per no fer-se monòton. Però a més té una característica que el fa molt

interessant: després de cada article l'autor fa un comentari addicional en què parla de la intenció o objectiu del text i si, per exemple, s'adreça a algun sector de la població en especial. Igualment, fa una breu anàlisi del fons (complexitat i contingut), de la forma (si va acompanyat d'il·lustracions o infografies) i fins i tot fa autocrítica (com ara l'estat de l'autor i el moment en què va ser escrit o com va ser obtinguda la informació). Totes aquestes premisses fan del llibre un bon instrument de suport per a joves estudiants o per a totes aquelles persones interessades pel periodisme científic com a mitjà de divulgació.

La majoria dels científics semblen reticents al periodisme, que consideren sensacionalista, mancat de rigor científic i amb la sola finalitat de vendre. Però el paper del periodisme és endinsar-se i indagar als laboratoris i ambientitzar els continguts, entre altres coses, per esborrar l'ombra d'irracionalitat i els pensaments màgics tan difosos actualment, sobretot a la televisió. Carlos Elías fa una crida a l'aliança entre periodisme i ciència per lluitar conjuntament pel progrés i donar l'esquena a totes aquelles idees irracionals i supersticioses que ens portarien cap a una involució en el pensament. Perquè, com deia David Filkin, divulgador científic de la BBC, "la ciència és la base de dos aspectes importants per a la vida: la salut i l'explicació de l'existència del món".

PEPA REY

Jardí Botànic de la Universitat de València

ELS ASPECTES OCULTS DE LA RECERCA

Cròniques de l'altra veritat

MERCÈ PIQUERAS

Rubes Editorial, 2004. 175 pàgines

A mig camí entre l'assaig i la ficció ens retrobem amb la Mercè Piqueras. Aquesta biòloga i divulgadora científica

és escriptora habitual de diferents mitjans de comunicació, entre altres tasques.

La seua última obra, guanyadora de la novena edició del premi Literatura Científica, organitzat per la Fundació Catalana per a la Recerca i Rubes Editorial, ens recorda la magnífica i important relació que ha d'existir entre l'escriptura i la ciència per tal d'acostar el món de la ciència a la societat. Aquest fet és necessari perquè el coneixement científic estiga a l'abast de tothom, ja que, encara que aquests coneixements formen part de la nostra realitat quotidiana, moltes voltes ni ens n'adonem. De manera amena i amb un ritme constant *Cròniques de l'altra veritat* ens acostava a la realitat dels joves d'avui dia, i ens recorda que resulta fonamental despertar-los l'interès per la ciència, per la seua història i per la recerca científica.

Però, la qüestió d'atraure els joves vers la ciència és bastant complicada i l'autora dóna una possible resposta perquè alguns joves vulguen experimentar "l'emoció de descobrir". Aquest és el context des del qual arranca l'obra, atès que explica una ficció basada en una situació tan real com preocupant, per les implicacions per al futur de la ciència. En els sis capítols de què consta el llibre, l'autora recull diferents històries de recerques científiques que es presenten com el resultat de sis treballs d'investigació d'alumnes de batxillerat. A través d'aquestes històries es recorden alguns dels aspectes ocults de la recerca i es reflecteixen les veritats de la investigació, farcida de curiositats, injustícies i dificultats que la fan molt més humana del que alguns podrien pensar.

No podem oblidar, com diu l'autora, la dependència de la nostra civilització respecte de la ciència. Malgrat això, moltes voltes la visió que tenim de la ciència i dels seus protagonistes és molt llunyana i inaccessible des de la nostra limitació quotidiana. La Mercè ens mostra l'altra veritat de la ciència, la visió més humana de la recerca; plasma com els científics es comporten de la mateixa manera que la resta dels humans i ens recorda: "Damunt del pedestal de la glòria, i al costat de

moltes figures que la societat i la comunitat científica del seu temps va encimbellar, caldria posar-ne d'altres el nom de les quals sovint ha estat oblidat. I també caldria reiterar que molts del qui estan dalt ho han aconseguit després de superar grans obstacles o molt més tard del que corresponia”.

Es tracta d'un llibre que capta de seguida l'atenció del lector. La seua estructura desperta l'interès per descobrir la vida i les situacions per les quals passen els protagonistes. De lectura clara i amena, és recomanable per a qualsevol persona que vulga endinsar-se en el coneixement científic.

Mª JESÚS ROMERO

DE PLANTES I CULTURA

Costumari botànic, 3

JOAN PELLICER

Edicions del Bullent. Picanya. 2004. 288 pp.

Joan Pellicer i Bataller premia els aficionats al coneixement de les plantes silvestres i de les seues virtuts amb aquest tercer lliurament del *Costumari botànic*, un obra que va camí de convertir-se en tot un clàssic de la literatura naturalística en llengua catalana. Des del començament del *Costumari*, amb l'edició del primer volum l'any 2000 –vegeu la ressenya bibliogràfica feta pel Dr. Antoni Aguilera al volum 33 de *Mètode*–, aquesta mena d'enciclopèdia manual de l'etnobotànica de les terres valencianes ha anat veient progressius volums, i noves reedicions dels ja editats. L'èxit de l'obra ha motivat que l'editorial traga al mercat, a banda de l'edició tradicional –amb llibres solts que es poden adquirir separatament–, un estoig amb els tres volums ja publicats.

Joan Pellicer, metge naturista, desenvolupa des de fa dècades un treball de primer ordre en el món de l'etnobotànica de les comarques centrals valencianes, recollint notícies i receptes sobre l'ús de les plantes, i el seu lligam amb la cultura popular. Tot i que el seu treball de recerca va començar a les comarques frontereres entre les

províncies de València i Alacant –aquelles que el mateix autor anomena “terres de Diània” i que inicialment se centraven sobretot a la Safor i la Marina Alta–, cada nou volum del *Costumari* ens mostra notícies d'altres territoris, tant al sud com al nord. Al mateix temps, part del text d'aquesta tercera part s'enriqueix amb referències d'altres experts etnobotànics de relleu, com ara Daniel Climent, més especialitzat a les terres del migjorn, i autor del ja clàssic *Les nostres plantes* –llibre del qual se celebra el 2005 el vintè aniversari–. Si l'abans dita ressenya del professor Aguilera s'encapçalava amb el títol “Etnobotànica diànica”, és clar que cada nou volum del *Costumari* ens acosta a una veritable “etnobotànica valentina”.

Aquest tercer volum de l'obra de Joan Pellicer segueix l'esquema i l'estil dels precedents, amb fitxes per a cada espècie –o de vegades grups d'espècies del mateix gènere–, arrelgant el nom científic, un ample recull de noms populars, dades descriptives i ecològiques, i dues aportacions genuïnes: les dades etnobotàniques i les antropològiques –aquestes darreres només per a algunes espècies, i sovint completades amb excel·lents fragments d'obres literàries–. En total, se'ns ofereixen 98 fitxes que fan un excel·lent recorregut per tot tipus de plantes superiors, tant autòctones com importades, ja siguen arbres o herbes, endèmiques o cosmopolites, salvatges o conreades, des de l'alta muntanya fins al nivell de la mar... El llibre fins i tot dedica fitxes a antigues espècies cultivades ara abandonades, gairebé extingides –tot i haver donat de menjar a moltes generacions– com ara el nesprer europeu o l'alficòs. Tampoc no oblidava les plantes amenaçades o les protegides, incloent-hi l'herba santa o card sant (*Carduncellus dianius*), que apareix a més a més en la portada del llibre.

No es faria justícia amb l'obra si oblidàrem l'acurat treball de recerca lingüística fet per l'autor, no solament per tal de reflectir l'enorme riquesa del vocabulari etnobotànic valencià, sinó per recuperar expressions, dits i adjectius encara emprats per la gent major, sobretot als llogarets i pobles més aïllats de les nostres serralades. A més, com queda palès en les seues col·laboracions en *MÈTODE*, Joan Pellicer combina un vocabulari extremadament ric, allunyat de la monotonia de què sovint ens proveeixen els mitjans de

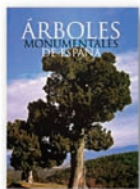
comunicació en la nostra llengua; com si es tractara d'horts amb les plantes que tant admira, cada línia de la seua escriptura és un conreu ric en paraules en extinció, que adoba i fa créixer fins esclatar en descripcions fruitoses i a la vegada riques i precises. Cada fitxa es converteix en un riu de saviesa, on el lector pot deixar-se arrossegar pel corrent literari, enriquint a la vegada el seu vocabulari personal i el coneixement sobre el seu entorn.

Arrodoneix aquest treball laboriós l'acurat índex final amb noms populars, i el pròleg inicial, dedicat amb afecte pel professor Antoni Aguilera, director del Jardí Botànic de la Universitat de València, i també fidel col·laborador de *MÈTODE*. Al contingut de l'obra cal afegir el bon quefer demostrat en la maquetació i edició, a càrrec de Núria Sendra, i les arts finals d'impremta de Gràfiques Vimar, una empresa ja veterana en la publicació de llibres sobre temes de la natura valenciana.

Joan Pellicer i el seu *Costumari* són la mostra d'una cultura que es resisteix a l'embat de la tempesta globalitzadora, entestada a destruir els lligams entre els pobles i les plantes, inclòs el ric llegat lingüístic que han acumulat al llarg de la història. D'uns anys ençà, la legislació –tant se val comunitària com ara nacional o autonòmica– ha emprès tota una croada contra el coneixement i ús de les plantes acumulat en la saviesa popular; ha prohibit el cultiu de les nostres plantes medicinals més estimades, ha criminalitzat la preparació de fórmules magistrals a les farmàcies, i ha formalitzat sibil·linament la persecució dels professionals de la medicina naturista. Cada lletra del *Costumari* ens anima a lluitar contra els efectes secundaris d'aquest malentès “progrés” que només sap avançar soterrant sota tones de ciment i asfalt les terres més fèrtils del planeta, i amb elles una de les seues cultures més rellevants, la nostra, feta en bona part gràcies a la riquesa i el coneixement que ens han donat les plantes del nostre entorn al llarg dels darrers mil·lennis. El *Costumari botànic* és tot un homenatge a la nostra natura, i a la gent major que ha sabut transmetre-la a la nostra generació. L'autor ens invita a nadar a contracorrent, a recuperar la saviesa dels nostres avantpassats, i de pas la riquesa de la nostra llengua i una bona part de la nostra cultura. Acceptem de bon grat la invitació,

desitjant de pas que el *Costumari* continue creixent amb nous volums en un futur pròxim.

EMILI LAGUNA
Conselleria de Territori i Habitatge
Generalitat Valenciana

QUÈ ÉS UN ARBRE MONUMENTAL?

Árboles monumentales de España

BERNABÉ MOYA SÁNCHEZ, JOSÉ PLUMED SANCHO,
JOSÉ MOYA SÁNCHEZ
Madrid, Compañía Logística de
Hidrocarburos CLH, SA, 2003, 397 pp.

Què és un arbre? Podríem pensar que és una pregunta una mica simplista. Els arbres pertanyen al nostre paisatge des que tenim ús de raó, d'una o altra manera. Sempre han estat aquí: com fruiters, pinedes, alberedes o altres espècies que formen part dels nostres boscos, dels nostres jardins tant particulars com públics... Però de segur que si fem la següent pregunta, què és un arbre monumental? la nostra resposta ja no seria ni tan ràpida ni tan òbvia, ens quedariem pensant. Tenim clar què és un monument, però i un arbre monumental?

Sí, els arbres monumentals existeixen –quan tenim la sort de veure'ls els reconeixem immediatament–, alguns des de molt antic, molts d'ells han viscut el pas de diverses cultures, guerres, disputes, naixements de nous pobles o expansió o reculada d'uns altres, és a dir, la història del lloc on van nàixer o on van ser plantats. Són arbres centenaris o, fins i tot, sense exagerar, mil·lenaris com l'olivera la Morruda de Sogorb (Alt Palància) o el drago d'Icod de los Vinos (Santa Cruz de Tenerife). Interessant i extraordinari, veritat? Doncs a aquestes qüestions i a moltes altres més respon aquest extraordinari llibre.

Els seus autors, Bernabé Moya, José Plumed i José Moya, tenen un reconegut i sòlid prestigi en el panorama de l'arboricultura tant espanyola com europea (italiana, francesa). Aquesta obra, recull del treball i la dedicació de més de vint anys d'estudis i experiències, resulta una aposta ambiciosa, ja que, fins

al moment, no s'havia editat cap llibre que abastara tota la Península i les illes, sí d'altres zones més concretes com són, per citar alguns, *Árboles y arboledas singulares de Andalucía*, *Árboles monumentales de la provincia de Alicante* o *Árboles históricos y monumentales de la Región de Murcia*.

L'objectiu fonamental ha estat donar-nos a conèixer uns pobladors únics d'Espanya que, sent els més vells, són alhora els més ignorats per una gran part de la societat.

Per a introduir-nos en el món dels arbres comença aquesta publicació amb una bella poesia d'Antonio Machado en la qual lloa diversos tipus d'arbres i arbredes. El pròleg també s'inicia amb una no menys bella poesia de Miguel de Unamuno en la qual expressa una veritable realitat: que la humanitat sempre necessitarà arbres encara que ja no necessite llibres, també hi ha més endavant un sonet de Gerardo Diego dedicat al xiprer de Silos. Aquest toc poètic completa el gaudi visual que proporcionen les bellíssimes i acurades fotografies que l'il·lustren i donen un sentit atípic i agradable a aquest tipus de llibres que, pel seu caràcter descriptiu, poden arribar a avorrir en algun moment el lector.

Els autors han utilitzat un llenguatge senzill i entusiasta i al mateix temps dotat de rigor científic. Les definicions i explicacions són clares, fàcils d'entendre per al públic no iniciat en aquest tema. Una d'aquestes definicions que més m'ha agradat ha estat: "A la seva ombra s'arrecren els segles, els sentiments i les emocions, mentre pels seus cossos flueix una saba que els ha fet immortals: són els arbres monumentals; arbres que, per edat, dimensions o rarsa botànica, així com per l'afecte que reben de les persones, resulten excepcionals."

Com que no és un llibre específic per a botànics fa una molt bona introducció al món de les plantes i concretament als arbres, que diferencia bé dels arbustos, palmeres i enfiladisses. Els autors tracten el sistema nomenclatural, la fisiologia de les plantes, l'edat dels arbres, la seua màgia i la seua cultura, com formen –i podrien fer-ho encara més– part d'obres d'art úniques. I un capítol innovador en aquesta mena de treballs i molt important és la informació sobre la cura dels arbres i palmeres.

El nucli central d'aquesta obra correspon a ells, als arbres monumentals, únics, irrepetibles i insubstituïbles.

Aquest bloc es divideix en tres grups: coníferes, palmeres i frondoses, entre els quals hi ha representats, a més, arbredes, jardins, parcs naturals, boscos i paisatges singulars. Aquests arbres excepcionals estan situats tant en el medi natural com en l'agrícola, forestal o urbà. Totes les províncies i comunitats autònomes es troben representades en els exemplars comentats, com es pot visualitzar en un mapa de localització molt pràctic en el qual ràpidament se situa cadascun dels exemplars.

Han estat seleccionats 137 espècimens atenent a la representativitat en la zona, per l'àmplia diversitat arbòria, la singularitat tant botànica o paisatgística com pel seu significat històric (arbre de Gernika, xiprer de Santo Domingo de Silos), ecosistemes naturals (barranc dels Horts, palmerar d'Elx) o per ser poc coneguts o rars. Cal destacar que a cadascun d'ells l'acompanyen unes magnífiques i immillorables fotografies en color que ens mostren en si mateixes per què se'n diuen arbres monumentals. De cadascun d'ells es narren llegendes, tradicions, curiositats i, per descomptat, la descripció, localització, estat i valor.

L'obra acaba amb una "Carta a l'esperança" de Mario Benedetti titulada "Els arbres seran per ventura solidaris?" Què opinen vostès? jo pense que molt més que els humans, ells ens retornen, com bé diu, riquesa i frondositat a les nostres vides, tant de bo que aquesta esperança es convertesca ben aviat en realitat.

Resulta destacable la continuïtat dels autors, que porten a terme aquest tipus d'iniciatives amb el seu meritori i impagable treball a més del seu amor i la seua dedicació als arbres i a la terra.

Cal agrair a l'editor, la Compañía Logística de Hidrocarburos CLH, SA, que haja fet realitat aquesta publicació. No obstant això, és una veritable llàstima que no se n'haja realitzat una edició comercial, ja que no es troba a la venda.

Hem de felicitar els autors per aquest magnífic llibre ple de part de la nostra història, bellesa, sentiments, poesia, i d'impressionants fotografies del que la naturalesa per si mateixa ha pogut arribar a aconseguir. Nosaltres, els humans, podem fer que persistesca o que desaparega, que es perda el nostre valuós patrimoni viu.

JOSEFA PRIETO
Jardí Botànic de la Universitat de València